ISSN: 1304 – 8880

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çukurova University Institute of Social Sciences

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences

Cilt/ Vol: 28	Sayı/No: 2	Yıl/Year: 2019

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 28, Sayı 2, 2019, Sayfa 31-44

İHRACATA DAYALI BÜYÜME HİPOTEZİ: POLONYA EKONOMİSİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA*

Volkan YURDADOĞ[1]
Harun BAL[2]
Murat ALBAYRAK[3]

ÖZ

Dış ticaret ile büyüme arasındaki ilişkinin kökenini Adam Smith'in çalışmaları kadar eskide görebilmek mümkündür. Ancak bu değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar özellikle 20. yüzyılın sonlarında küreselleşme olgusunun yaygınlaşmasıyla iktisatçıların dikkatini daha fazla çekmeye başlamıştır. Çünkü küreselleşme sürecinde ülkelerin dış ticaret hacimlerinin ciddi bir şekilde arttığı görülmüştür. Bu süreçten olumlu etkilenen ülkelerden biri de şüphesiz Polonya'dır. Çalışmamızda Polonya'yı seçmemizin önemli nedenleri mevcuttur. Bu nedenler gösterdiği ihracat ve büyüme performansındaki başarı ile yakın geçmiş ve gelecek açısından Avrupa Birliği'nin büyüme motoru olarak görülmesi, milli gelir ve ihracat açısından Türkiye ile benzer yapıda olması ve ülke nezdinde ihracata dayalı büyümeyi test etmeye yönelik çalışmaların sınırlı sayıda olması şeklinde sıralanabilir. Çalışmada Polonya ekonomisi için ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliği 1995Q1-2017Q1 dönemleri arasında çeyrek dönemlik ihracat ve GSYİH verilerini kullanarak Johansen eşbütünleşme testi yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ihracat ile GSYİH arasında pozitif ilişkinin varlığını göstermektedir. Bu sonuca göre çeyreklik dönemler itibariyle ihracatta meydana gelecek bir artış GSYİH'yı arttırmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Büyüme, İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi

EXPORT-LED GROWTH HYPOTHESIS: AN APPLIED ANALYSIS ON THE POLISH ECONOMY

ABSTRACT

It is possible to see the origin of the relationship between foreign trade and growth as early as Adam Smith's work. However, the studies on the relationship between these variables began to attract the attention of the economists especially with the spread of the phenomenon of globalization at the end of the 20th century. Because, in the globalization process, the foreign trade volume of the countries has increased significantly. One of the countries affected by this process is undoubtedly Poland. There are important reasons why we chose Poland in our study. This is due success of the show as export and growth performance in recent history and be seen as a growth engine for the European Union in terms of the future, it can be listed as being limited number of studies intended to test and export-led growth in the country before being similar in structure to the national

[1] Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, vyurdadog@cu.edu.tr, ORCID:0000-0002-7492-288X
[2]Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, harunbal@cu.edu.tr, ORCID:0000-0003-0878-8253
[3]Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, albayrakm@cu.edu.tr, ORCID:0000-0003-2375-1117

* Bu çalışma, 7-11 Kasım 2018 tarihleri arasında Antalya, Türkiye'de düzenlenen "IV. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kongresi (İSRC2018)" konulu bilimsel etkinlikte sunulan bildirinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.
Received/Geliş: 16/04/2019 Accepted/Kabul: 18/07/2019, Research Article/Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Yurdadoğ, V., Bal, H. ve Albayrak, M. (2019), "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi: Polonya Ekonomisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 2, s.31-44.

income and exports in terms of Turkey. In this study, the validity of the export-based growth hypothesis for the Polish economy was analyzed by Johansen cointegration test using the quarterly export and GDP data between the periods 1995Q1-2017Q1. The findings show that there is a positive relationship between exports and GDP. According to this result, an increase in exports in quarterly terms increases the GDP.
Keywords: Foreign Trade, Growth, Export - Led Growth Hypothesis.

Giriş

Dış ticaret ile büyüme arasındaki ilişkinin kökeni iktisadın doğuşuna kadar eskiye dayanmaktadır. Bu ilişki ilk olarak Adam Smith tarafından incelenmiş, ardından yine Klasik iktisatçılardan David Ricardo, James Mill ve John Stuart Mill bu ilişki üzerine çalışmalar ortaya koymuşlardır. Dış ticaretin büyümenin motoru olduğu görüşü bu iktisatçılardan itibaren tartışma konusu olmuştur. Bu görüş Adam Smith'in uzmanlaşma kavramı ve David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisinde mevcuttur. Ayrıca Michaley ve Feder'in çalışmaları da bu görüşü desteklemektedir (Gül ve Kamacı, 2012, s.82). Bu temel görüşlerin ardından ilerleyen yıllarda, özellikle 1980'den sonra küreselleşme ve uluslararası ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte dış ticaret hacimleri geniş olan ülkelerin ekonomik büyümeleri dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda büyümede ivme yakalamak isteyen ülkeler dış ticareti genişletici politikalara önem vererek, bu ülkelerin ekonomileri giderek dışa açılmaya başlamıştır (Yalman, Işık ve Koşaroğlu, 2017, s.271).

Polonya gösterdiği ihracat ve büyüme performansı ile yakın geçmiş ve gelecek açısından Avrupa Birliği (AB)'nin büyüme motoru olarak görülmesi, ayrıca gerek milli gelir gerekse ihracat bakımından Türkiye ile benzer yapıda olması ve bu ülkede ihracata dayalı büyümeyi test eden çalışmaların az olması çalışmamızda Polonya'nın seçiminde önemli rol oynamıştır.

Çalışma Polonya ekonomi açısından ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliğini test etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ikinci bölümde ihracata dayalı büyümenin teorik yapısı anlatılacak, üçüncü bölümde Polonya ekonomisinin ihracat ve büyüme göstergeleri üzerinde durulacak, dördüncü bölümde konuyla ilgili ampirik literatür incelenecek, beşinci ve altıncı bölümde çalışmanın ampirik yönü ortaya konularak son bölümde sonuç ve öneriler ile çalışma tamamlanacaktır.

İhracata Dayalı Büyüme

Dış ticaret politikaları ithal ikameci ve ihracata dayalı olarak iki başlık altında toplanabilir. Kısaca yurtdışından ithal edilen bir malın yurt içinde üretilmesi anlamı taşıyan ithal ikameci politika, yurtiçinde gerçekleştirilen üretimin uluslararası piyasalarda rekabet edebilir konuma ulaşıncaya kadar devletin korumacı rol aldığı bir ticaret politikasıdır. Bu bağlamda devlet bir yandan döviz kuru politikalarıyla yeni kurulmuş sanayi dalları dış rekabetten korurken, ayrıca ithalatı azaltmak için de çeşitli kotalar ve yasaklar getirmektedir. Bu politikaları uygulayan devlet kısaca imalat sanayinin dışa bağımlılığını azaltmayı ve döviz tasarrufunu hedeflemiştir. Ancak imalat sanayinin dışa olan bağımlılığı, ihracat oranlarının düşüklüğü, dış ticaret açığının kapatılması için borçlanmaya gidilmesi, hükümetlerin uyguladıkları yanlış ve popülist politikalar, bebek endüstrilerin başarı gösterememesi ve döviz kuru ayarlamalarından ortaya çıkan bir rantiye sınıfının oluşması gibi çeşitli olumsuz nedenlerle ülkeler bu stratejiyi terk ederek

yeni arayışlar içerisine girmiş ve nihayetinde ihracata dayalı bir stratejiyi uygulamaya başlamışlardır (Sağlam ve Egeli, 2016, s.518).

İhracata dayalı sanayileşme stratejisinde ihracatın artması büyümeye neden olan faktörlerden biri olarak görülmekte ve ülkelerin büyümesi sadece ekonomideki emek ve sermaye değil, aynı zamanda ihracat artışının da bir fonksiyonu olduğu dile getirilmektedir (Özcan ve Özçelebi, 2013, s.2).

İhracata dayalı sanayileşme stratejisi ülkelerin kendi mevcudiyetinde sahip oldukları en bol kaynakları kullanarak ithal edilecek malların yerine ihraç edilecek malların kullanılmasını öngören dışa dönük bir kalkınma stratejisidir. Bu stratejinin tercih edilmesindeki ana unsur ülkedeki mevcut kaynakların ihracata yönelik üretim gerçekleştiren sektörlere kanalize edilmesi yoluyla toplam ihracatın artırılmasıdır. Bu doğrultuda ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin felsefesi, karşılaştırmalı üstünlüğü bulunan sektörlerde bir takım makro araçların da yardımıyla bir arz fazlasının sağlanması ve bu arz fazlasının da çeşitli dünya ülkelerine ihracının gerçekleştirilmesidir (Züngün ve Dilber, 2010, s.224).

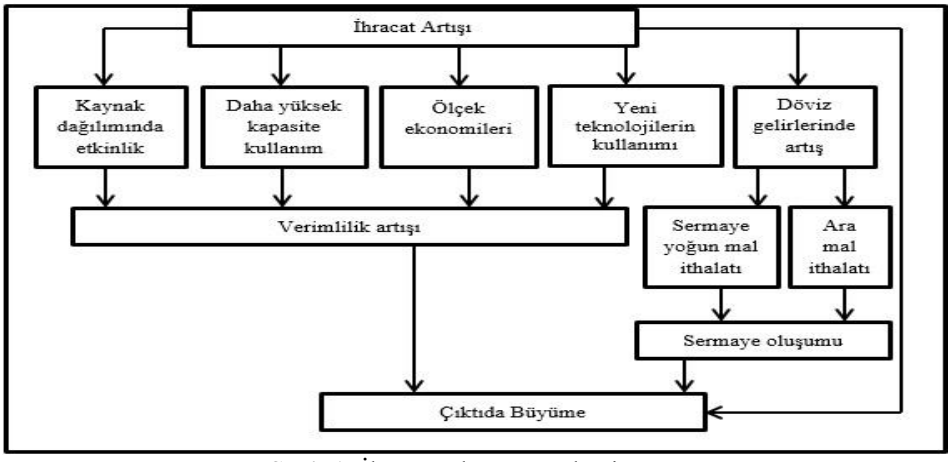
Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin gerçekleştirilebilmesi için iki faktörün gereklidir. Birincisi, ihracatı yapılmak üzere mal ve hizmet fazlasının üretilmesi, ikincisi de bu fazlanın dünyadaki rekabet şartlarına ayak uydurarak mevcut fiyatlar düzeyinde satışının sağlanabilmesidir (Karagöz, 2011, s.4).

İktisada konu olan temel konulardan biri, bir ülkenin ekonomik büyüme oranını nasıl hızlandırabileceğidir. İhracatın teşvik edilmesi, mal ve hizmet üretimini teşvik ettiğinden, bu sorunun cevaplarından biri ihracat kanalından geçmektedir. Bu durum, literatürde ihracata dayalı büyüme hipotezi olarak bilinir. Çünkü ihracat olumlu bir şekilde çıktı büyümesini artırmaktadır (Panas ve Vamvoukas, 2002, 731). İhracattan ekonomik büyümeye uzanan nedensellik, ihracata dayalı büyüme olarak ifade edilmekte, bu da bir ülkenin büyümesinin ihracat yeteneğinden kaynaklandığı bir durumu temsil etmektedir (Tang, Lai ve Öztürk, 2015, s.229).

İhracatın büyüme üzerindeki etkileri dört ana koldan incelenebilir. Birincisi, Keynesgil yaklaşım çerçevesinde ihracattaki artışın dış ticaret çarpanı vasıtasıyla gelir artışını sağlamasıdır. İkincisi, ihracat neticesinde kazanılan dövizin büyümeyi tetikleyecek ara malı, sermaye malı ve teknolojinin ithalatının finansmanına kaynak sağlamasıdır. Üçüncüsü, oluşacak rekabetin ölçek ekonomilerinin ortaya çıkmasına, teknolojide hızlı bir ilerleme sağlamasına ve nihayetinde büyümeye yol açacağıdır. Son olarak ise ihracatın artmasıyla bu sektörlerde daha etkin yönetim ve üretim tekniklerinin gelişmesiyle birlikte ekonomide pozitif dışsallıklar ortaya çıkacaktır (Özcan ve Özçelebi, 2013, s.3).

Şekil 1'de ortaya koyulduğu gibi ihracat değişik kanallardan büyümeyi etkileyebilmektedir (Giles ve Williams, 2000, s. 263; Riberio vd., 2016; Bal ve Akça, 2017, s.139);

- İhracat yurt içindeki üretimi artırarak istihdama ve çıktıya direkt olarak pozitif katkı sağlamaktadır.

Şekil 1: İhracat Aktarım Mekanizması
Kaynak: Küçükaksoy vd., 2015, s.694

- Döviz gelirlerine katkı sağlayan ihracat aynı zamanda sermaye malı ve ara malının ithalatını kolaylaştırarak ülkedeki sermaye birikimini ve neticesinde çıktıyı artırmaktadır.
- İhracat promosyonu ayrıca, yerel para biriminin aşırı değerlenmesine yol açan kontrolleri de ortadan kaldırabilmektedir.
- İhracatta meydana gelen artış uzun dönemde ölçek ekonomilerinin gelişmesini sağlayarak teknik bilginin ülkeye kazandırılmasını ve kullanılmasını kolaylaştırmaktadır.
- İhracattaki artış nispeten verimsiz ticaret dışı sektörlerden daha yüksek verimli ihracat sektörlerine yönelerek kaynak dağılımında etkinliği sağlamakta ve kapasite kullanım oranının yükseltilmesini de beraberinde getirerek çıktı artışına katkı sağlamaktadır.
- İhracatta meydana gelen bir artış firmalar arasında rekabeti artırarak çıktıda kaliteyi geliştirme ve maliyetleri azaltma eğilimini artırmaktadır.
- İhracat artışının beraberinde getirdiği çıktı artışı firmaları yeni ve daha büyük pazarlara yönelterek daha da büyümelerine katkı sağlamaktadır. Firmaların dışa açıklığının artmasıyla birlikte artan talep baskıları neticesinde üretim ve beraberinde satışlar artmaktadır.
- İhracat artışı aynı zamanda rant kollama eğilimlerini azaltmaktadır.
- İhracat artışının beraberinde gelişen büyüme artış hızına sahip ülkeler olası bir olumsuz dış şoklara karşı koymada daha başarılı olabilmektedir.
- Dışa yönlendirme, kalkınma için harici sermayenin kullanılmasını mümkün kılar ve borç servisine yardımcı olabilir.

Özetleyecek olursak, ihracatın genişlemesi ve dış pazarlara açıklık, sağladığı pozitif dışsallıklar nedeniyle ekonomik büyümenin kilit belirleyicisi olarak görülmektedir. Örneğin büyüyen bir ihracat sektöründeki firma verimli kaynak tahsisi, daha fazla kapasite kullanımı, ölçek ekonomilerinin kullanılması ve dış pazar rekabetinin teşvik ettiği artan teknolojik yenilik gibi faydalardan yararlanabilmektedir. İhracat ayrıca ara malların daha fazla ithalatına olanak tanıyan ve dolayısıyla sermaye oluşumunu arttıran ve böylece de üretim artışını teşvik eden döviz sağlayabilir (Awokuse, 2006, s. 389-390).

Polonya'da İhracat ve Milli Gelir Göstergeleri

Polonya önemli ölçüdeki yüzölçümü, nüfus ve ekonomik potansiyeli ile orta büyüklükte bir Avrupa ülkesidir. Son zamanlarda ülkenin milli gelirinin gözle görülür bir şekilde artış hızı yakalaması dünya ekonomisindeki önemini ve payını hızla yükselmektedir. Ülkenin özelleştirme uygulamalarına başvurması, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında en fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ev sahipliği yapan ülke unvanını kazanmasına neden olmuştur. Ülkede 1989 yılının akabinde izlenen 'Balcerowitz Planı' ile birlikte serbest piyasa ekonomisine geçiş uygulamaları başlamıştır. Uygulanan politikalar sonucunda ister istemez ilk etapta enflasyon ve işsizlik artmıştır. Ancak yıllar itibariyle bu göstergeler normal seviyelerinde seyretmeyi başarmış ve 2002 yılı itibariyle hızla artan bir iyileşme gözlemlenmiştir. Ülkenin ihracat performansı GSYİH artışında önemli bir paya sahip olmuştur. Artış gösteren büyüme hızında iç talebin güç kazanması, özel tüketim ve sabit yatırımların artması etkili olan diğer faktörler olarak gösterilebilir (Ticaret Bakanlığı, 2019).

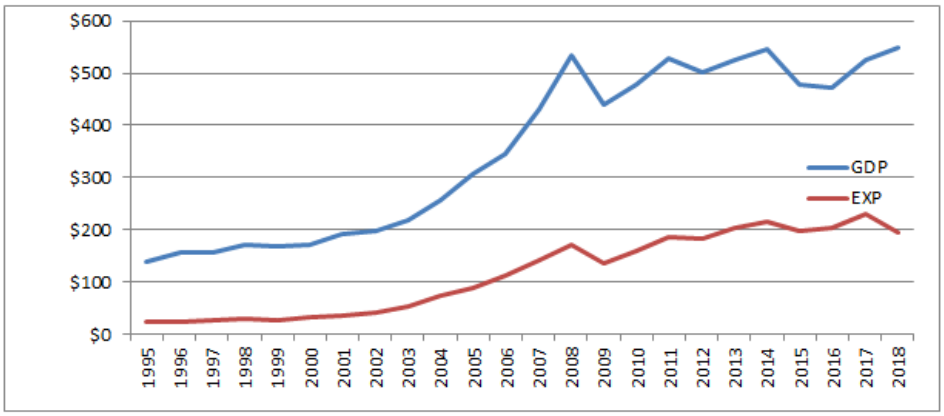
Polonya ekonomisinin dönüm noktalarından birisi şüphesiz 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği (AB)'ne üye olarak kabulüdür. Polonya bu tarihten sonra ekonominin modernizasyonu, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve işsizliğin azaltılması gibi konularda kayda değer ilerlemeler sağlamış, makroekonomik istikrar ile birlikte yüksek büyüme hızları gerçekleştirmiştir. Polonya'nın tam üyeliğinin ardından diğer AB ülkeleriyle olan ticareti %70 oranında artmıştır. Bu artış sadece AB ülkeleriyle kalmamış birliğe dahil olmayan diğer ülkelerle olan ticaretine de yansımıştır. (Ticaret Bakanlığı, 2019). 2008 yılında meydana gelen küresel kriz neticesinde ilgili göstergelerde düşüş yaşanmaya başlasa da ülke ekonomisi kısa sürede toparlanma eğilimine girerek göstergelerinde iyileşme sağlamıştır.

Tablo 1: Polonya'da GSYİH ve İhracat Göstergeleri (milyar $)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
GSYİH	139,089	156,684	157,183	172,05	167,799	171,276	190,43	198,679	217,514	255,284	306,145	344,759
İhracat	22,890	24,389	25,708	28,407	27,335	31,684	36,159	41,032	53,699	74,828	89,245	110,941
	2007	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
GSYİH	429,473	533,8	440,14	479,161	528,571	500,846	524,399	545,074	477,347	471,173	524,833	549,478
İhracat	140,338	170,998	136,786	159,829	187,151	183,523	202,107	216,666	198,232	203,936	230,793	194,562*

Not: 2018* verisi Eylül ayı sonundaki rakamları yansıtmaktadır.
Kaynak: Veriler IMF (2019a, 2019b) (http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545859 ve https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/POL) veri tabanından elde edilmiştir.

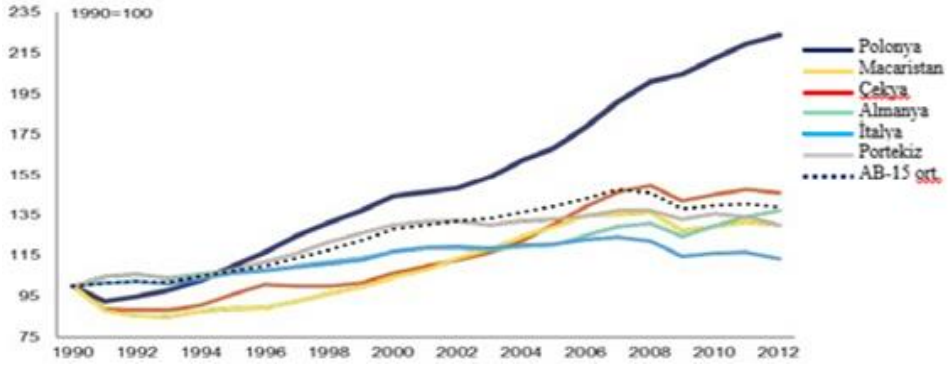
Tablo 1 ve Şekil 2 Polonya'da ihracat ve milli gelirin gelişimi 1995-2018 dönemi baz alınarak verilmiştir. Verilerden de görüleceği üzere ilgili dönemde Polonya'nın ihracatı yaklaşık 10 kattan daha fazla artış gösterirken, beraberinde GSYİH'sı ise yaklaşık 4 kat artış göstermiştir.

Şekil 2: Polonya'da GSYİH ve İhracat Göstergeleri (milyar $)
Kaynak: Veriler IMF (2019a, 2019b) (http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545859 ve https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/POL) veri tabanından elde edilmiştir.

Merkezi planlamanın sona ermesinden yirmi beş yıl sonra, Polonya dikkate değer ekonomik ilerleme kaydetmiştir. Şekil 3'de de görüleceği gibi kişi başına düşen GSYİH, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi bölgesel akranlardan daha iyi performans göstererek bu ülkelere kıyasla iki kattan fazla gerçekleşmiştir. Ayrıca ülke ekonomisinin büyüklüğü, özellikle 2004 yılında AB'ye üye olduktan sonra Almanya, İtalya ve İspanya gibi Batı Avrupa ülkelerine oldukça hızlı bir şekilde yaklaşmıştır. Polonya ekonomisinin etkileyici büyümesine, uluslararası ticaret de aynı derecede etkileyici bir genişleme eşlik etti. Son 25 yılda Polonya'nın ihracatı ve ithalatı GSYİH'nin bir yüzdesi olarak ikiye katlandı. 1995'den 2012 yılına kadar geçen sürede ülkenin dünya ihracatındaki payı, dünya mal ihracatının% 1'ine ve hizmet ihracatının% 0,87'sine ulaştı. Ancak net ihracatın büyüme unsuru olarak rolü zaman içinde değişmiştir. Dönüşümün ilk on yılında net ihracatın büyümeye olan yıllık ortalama katkısı, özellikle yatırım dahil olmak üzere iç talebin güçlü bir şekilde artması nedeniyle olumsuz olmuştur. Bu durum büyüme hızının ivme kazanmasının başlangıç aşamasında oldukça normaldir. 2000'li yılların başında ve ülkenin AB katılımından sonra, net ihracatın reel GSYİH büyümesine pozitif ve daha tutarlı bir şekilde katkıda bulunmaya başlamasıyla durum değişmiştir. (Bogumil ve Wieladek, 2014, s.2).

Post komünist Doğu Avrupa ülkeleri arasında en sağlıklı ekonomiye sahip ülke olarak değerlendirilen Polonya, 2009 yılındaki küresel mali kriz öncesindeki beş yıllık dönemde ortalama % 5 oranında GSYİH büyüme oranı yakalamıştır ki bu oran söz konusu dönemde 27 üyeli AB ortalamasının (% 2.3) yaklaşık iki katı seviyesindedir. Bu veriler ışığında Polonya, yabancı sermaye yatırımları ve ihracata dayalı büyüme ile birlikte 2011 yılında AB ülkeleri arasında 6. büyük ekonomi konumuna ulaşmıştır (DEİK, 2011, s.4).

Şekil 3: Satın Alma Gücü Standardına Göre Kişi Başına Düşen GSYİH (1990=100)
Kaynak: Bogumil ve Wieladek, 2014, s. 2

Polonya'da ekonomik büyüme 2018-19 yıllarında yavaşlamaya başlamadan önce 2017 yılında %4.6 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Polonya'nın mal ihracatı hem kompozisyon hem de destinasyon (varış ülkesi) bakımından çeşitlendirilmiş ve ihracat maliyetleri ılımlı seyrederken ve euro bölgesi talebi güçlenerek ihracat performansı son yıllarda artmaya devam etmiştir. Polonya'nın dünya ihracatındaki payı 2000 ve 2009 yılları arasında önemli ölçüde artmış, mallarda ihracat pazar payı 0,6 puan ve hizmetlerin pazar payları ise 0,3 puan artmıştır. Küresel finansal ve ekonomik kriz ihracatın büyümesi üzerinde olumsuz bir etki meydana getirirken, 2012 yılına gelindiğinde Polonya dünya ihracatında hizmet sektöründeki pazar payı dengeli bir seyir izlerken malların ihracat pazar payı sadece ılımlı bir şekilde düşmüş olan birkaç AB ülkesinden biridir (çoğu ülkede şiddetli düşüşler görülmüştür). GSYH'nin payı olarak mal ve hizmet ihracatı 2013 yılında% 46,3'ten 2016'da% 52,3'e yükselmiştir 2000-2012 yılları arasında malların ihracat performansı, ilk ürün uzmanlaşmasına, ilk coğrafi uzmanlaşmaya, coğrafi destinasyonlardaki ihracat artışlarına ve ürün pazarlarındaki ihracat artışlarına bölünebilir. Polonya ticaretinin coğrafi bileşiminin analizini bir kenara bırakırsak, 2000 yılında ilk ürün uzmanlığı, Polonyalı ihracatçılar için uygun değildi. Polonya, düşük küresel büyümeye (kağıt, ahşap, giyim eşyası, makine, elektrikli ekipman ve araçlar) sahip olan ürünlerde yoğun bir şekilde uzmanlaştı ve yeni, yüksek oranda yenilikçi ve hızlı büyüyen ürün pazarlarına dokunamadı. Bununla birlikte, coğrafi ve ürün pazarlarında artan rekabet gücünün dinamik etkilerinden faydalanmıştır. İhracat, özellikle birim işgücü maliyetlerindeki sınırlı büyüme nedeniyle, çeşitli ürün kategorilerinde (makine, elektronik ekipman, araçlar, plastik ve et) küresel ithalattan çok daha güçlü bir şekilde büyümüştür. Bununla birlikte, akranlarla kıyaslandığında, Polonya'nın ihracatı düşük ila orta ölçekli, düşük vasıflı emek-yoğun sektörlerde yoğunlaşırken, yüksek teknoloji ihracatının payı nispeten düşük kalmaktadır. Karşılaştırmalı ülkeler olarak, Almanya ve başta Çek Cumhuriyeti ve Macaristan olmak üzere iki Orta ve Doğu Avrupa Ülkesini dikkate aldığımızda, Polonya'nın kilit bölgesel akranlarıyla olan konumunu ve teknolojik açıdan gelişmiş, ihracata dayalı bir Batı Avrupa ekonomisi için örnek teşkil etmektedir (OECD, 2018, s. 19; Bogumil, 2015, s. 4).

Polonya satın alma gücü paritesine göre hesaplanan 2017 yılı GSYİH verilerine göre dünyada 25. sırada, kişi başı gelir olarak ise 66. sırada gelmektedir. İhracat verileri

incelendiğinde ise dünya sıralamasında kendine 26. sırada yer bulmuştur. En büyük ihracat ortakları ise sırasıyla Almanya (%27.3), İngiltere (%6.6), Çekya (%6.6), Fransa (%5.4), İtalya (%4.8) ve Hollanda (%4.5) yer almaktadır. (CIA, 2018).

Ülkelerin ulusal rekabet edebilirliğini çeşitli kriterler kapsamında ölçmeye çalışan Global Rekabetçilik Endeksi 2017–2018 raporuna göre, 137 ekonomiyi kapsayan çalışmada Polonya 4.59 indeks puanla 39. sırada kendisine yer edinmiştir (GCI, 2018).

Ampirik Literatür

İktisat literatüründe, büyüme ve dış ticaret arasındaki ilişki sıkça tartışılan konular arasında yer almaktadır. İhracat ve ithalatın ekonomik büyümeyi hangi yönde etkilediğine dair tartışmalar Adam Smith ve David Ricardo'ya kadar eskiye getirilebilir. Ancak II.Dünya Savaşı'nın ardından geliştirilen ileri tekniklerle birlikte konumuzun da gereği olarak ihracat ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen oldukça geniş bir ampirik literatür ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar seçilen ülke veya ülke grupları, zaman aralıkları ve uygulanan yöntemler açısından farklılıklar göstermektedir. Sonuç olarak kimi çalışmalar ihracatın ekonomik büyümeye pozitif katkı yaptığına ulaşırken kimi çalışmalar ise tersi sonuçlar elde etmiştir.

Feder (1983) çalışmasında, 1964-1973 döneminde bir grup yarı-sanayileşmiş ve daha az gelişmiş ülke için büyüme kaynaklarını yatay kesit regresyon yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Sonuç olarak büyümenin yalnızca emek ve sermayedeki artışlarla değil aynı zamanda mevcut kaynakların daha az verimli ihracat dışı sektörlerden daha yüksek verimli ihracat sektörüne yeniden tahsis edilmesiyle oluşturulabileceğine ulaşmıştır.

Balassa (1985) çalışmasında, 1973-1978 döneminde 43 gelişmekte olan ülkeyi ele almış ve ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının nedenini yatay kesit regresyon yöntemini kullanarak ortaya koymuştur. Yazarın ele aldığı dönem 1973'deki petrol şokunun hemen ardından gelen zaman dilimi olması açısından önem taşımaktadır. Çalışma sonuçlarına göre özellikle, dönem başında dışarıya yönelik bir politika duruşu ve bu şoklara tepki olarak ihracatın artırılmasına olan bağımlılık, büyüme performansını olumlu etkilemektedir.

Ram (1985) çalışmasında 1960-70 ve 1970-77 dönemlerinde 73 az gelişmiş ülkeyi ele alarak bu ülkelerde ihracatın büyümeye katkısını kurguladığı regresyon modeliyle incelemiştir. İncelemeye konu olan ülkelerde 1960-70 döneminde ihracatın büyüme üzerindeki etkisi düşük gibi görünse de, etki farkı 1970-77 döneminde daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır sonucuna ulaşmıştır.

Doyle (1998) çalışmasında 1953-1993 yılları arasında İrlanda ekonomisinde ihracat ve büyüme ilişkisini Johansen Eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerinin istatistiksel teorisine dayanan metodolojik yaklaşımı kullanarak test etmiştir. Çalışma sonucunda ihracattan çıktıya kısa süreli ve uzun vadeli nedenselliğe dair kanıtlar elde etmiş ve İrlanda ekonomisinde ilgili dönemde ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğunu ortaya koymuştur.

Akbar, Naqvi ve Din (2000) çalışmalarında 1972-73 döneminden 1997-98 dönemine kadar olan 27 yıllık sürede Pakistan ekonomisinde ihracat ve büyüme ilişkisini Granger nedensellik yaklaşımını kullanarak test etmişler ve ihracata dayalı büyüme hipotezini reddetmişlerdir.

Ahmad vd. (2000) çalışmalarında 1970-1997 döneminde Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinde ihracat ve büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik yaklaşımını kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre ele alınan ülkelerden Hindistan hariç diğer ülkelerde ihracata dayalı büyümenin desteklenmediği görülmektedir.

Panas ve Vamvoukas (2002) çalışmalarında 1948-1997 döneminde Yunanistan'da ihracat ve büyüme arasındaki ilişkiyi hata düzeltme modellemesi ve çok değişkenli Granger nedensellik kullanarak incelemişlerdir. Çalışma neticesinde Yunanistan'da ilgili dönemde ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olmadığına dair güçlü sonuçlara ulaşmışlardır.

Awokuse (2003) çalışmasında 1961-2000 dönemi için Kanada'da ihracata dayalı büyüme hipotezini Granger nedensellik yaklaşımını kullanarak test etmiştir. Elde ettiği ampirik sonuçlara göre reel dış ticaretten reel GSYİH'ya tek yönlü bir ilişki olduğunu ve bu ilişkininde Kanada ihracatının artmasının ekonomik büyümeyi tetiklediği şeklinde gerçekleştiğini vurgulamıştır.

Abual-Faul (2004) çalışmasında 1976-1997 döneminde Ürdün'de ihracata dayalı büyüme hipotezini VAR-L, VAR-D ve ECM modelleri ile test etmiştir. Elde ettiği ampirik sonuçlara dayanarak ihracattan çıktıya tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiş ve ihracata dayalı büyüme hipotezini desteklemiştir.

Al Mamun ve Nath (2005), çalışmalarında 1976-2003 dönemlerine ilişkin Bangladeş'te ihracata dayalı büyümeyi hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik yöntemlerini kullanarak incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre ihracat ve sanayi üretimi arasında kısa vadede nedensel ilişki olduğuna dair kanıtlar bulunmamasına karşın uzun vadede bu iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğuna ulaşmışlardır.

Demirhan (2005) çalışmasında Türkiye'de 1990 yılının ilk çeyreğinden 2004 yılının ilk çeyreği arasındaki dönemde ihracat ve büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Nedensellik ilişkisinin tahmin edilmesinde vektör hata düzeltme modeli ve koentegrasyon analizinden yararlanılmıştır. Ulaşılan ampirik sonuçlar ihracattan büyümeye doğru tek yönlü ilişkinin olduğunu ve uzun dönemde ihracatın büyümeyi artırdığını göstermektedir.

Herrerias ve Orts (2010) çalışmalarında 1964-2004 döneminde Çin ekonomisinde ihracat ve büyüme ilişkisini eşbütünleşmiş vektör otoregresif model kullanarak incelemişlerdir. Elde edilen bulgulara göre hem ihracatın yönlendirdiği hem de yönlendirdiği bir büyüme etkisinin Çin ekonomisinde mevcut olduğu sonucuna varmışlardır.

Uddin, Kabir ve Sydee (2011) çalışmalarında 1973-2006 döneminde Bangladeş'te ihracat ile ekonomik kalkınmanın vekaleti olarak gösterilen sanayi üretimi arasındaki bağlantıyı Granger nedensellik yöntemlerini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmanın neticesinde Bangladeş'teki ihracat ve endüstriyel faaliyetler arasında uzun vadeli iki yönlü nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gökmenoğlu, Şehnaz ve Taşpınar (2015) çalışmalarında 1980-2013 döneminde Kosta Rika ekonomisinde ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen Eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerini kullanarak incelemişlerdir. Elde edilen ampirik bulgulara göre ilgili dönemde Kosta Rika'da ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğu sonucuna varmışlardır.

Tang, Lai ve Öztürk (2015) çalışmasında Hong Kong'u 1973-2007 döneminde, Güney Kore'yi 1960-2007 döneminde, Singapur'u 1966-2007 döneminde ve Tayvan'ı

1961-2007 döneminde ihracata dayalı büyüme hipotezinin mevcudiyetini Johansen eşbütünleşme ve MWALD nedensellik testleri kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucuna göre Asya'nın dört küçük ejderhası olarak adlandırılan bu ülkelerde ihracat ve GSYİH arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu kanısına varılmıştır.

Shafiullah, Selvanathan ve Naranpanawa (2017) ihracata dayalı büyüme hipotezini 1990-2013 döneminde Granger nedensellik yöntemini kullanarak Avustralya ve bölgeleri için tarım, madencilik ve yakıtlar, imalat ve diğer olmak üzere dört sektörde incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre madencilik ve yakıtlar sektörünün Avustralya'nın ekonomik büyümesini artırmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymuşlardır.

Literatürdeki ampirik çalışmalar incelendiğinde genellikle Johansen Eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerinin kullanıldığı ve ihracatla ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir.

Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada Polonya için ihracata dayalı büyüme hipotezinin test edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda uygulanacak model aşağıdaki gibidir:

$$\ln\text{GSYİH} = \beta_0 + \beta_1 \ln \text{İHRACAT} + \varepsilon_t$$

Modelde yer alan değişkenler gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve toplam ihracat değerlerini yansıtmaktadır. β_0 sabit terimi, β_1 açıklayıcı değişken için katsayı parametresini ve ε_t hata terimini göstermektedir.

Polonya için GSYİH verisi 1995 yılından başladığı için, çalışmada mümkün olan en geniş zaman aralığı kullanılmış ve 1995Q1-2017Q1 çeyrekler veriler analizde dahil edilmiştir. Veriler IMF veri tabanından temin edilmiştir. Değişen varyans sorununu gidermek adına her iki seri logaritmaları alınarak çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca serilerin çeyreklik veriler olması nedeniyle mevsimsel etkilerden arındırılmıştır.

Çalışma 1995Q1-2017Q1dönemleri arasında 89 adet gözleme sahiptir ve bu veri aralığı uzun dönem analizin yapılması için imkan sağlamaktadır. Analiz için ilk olarak serilerin durağanlık derecelerini ölçmek adına Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips- Perron (PP) birim kök testleri uygulanacaktır. Serilerin durağanlık dereceleri göz önünde bulundurularak Johansen (1988) eşbütünleşme analizine yer verilecektir. Çalışmada Eviews 9 programı kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmada yer verilen serilere yönelik ADF ve PP birim kök test sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2'de yer alan ADF ve PP birim kök test sonuçları her iki serinin hem sabitli hem de sabitli ve trendli modelde durağan olmadıklarını, birinci farkta durağan olduklarını ortaya koymaktadır. Birinci farkta durağanlık koşulunu sağlayan seriler, uzun dönemli analizin gerçekleşmesi için imkan tanımaktadır.

Tablo 2. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

ADF Birim Kök Testi				
	Sabit		Sabit ve Trend	
Değişken	Test İstatistiği	Prob	Test İstatistiği	Prob
lnGSYiH	-1.508 [3]	0.524	-0.597 [3]	0.976
ΔlnGSYiH	**-6.468 [2]**	**0.000***	**-6.648 [2]**	**0.000***
lnİHRACAT	-0.949 [3]	0.767	-1.460 [1]	0.835
ΔlnİHRACAT	**-5.880 [2]**	**0.000***	**-5.911 [2]**	**0.000***
PP Birim Kök Testi				
	Sabit		Sabit ve Trend	
Değişken	Test İstatistiği	Prob	Test İstatistiği	Prob
lnGSYiH	-1.421 [7]	0.568	-0.953 [6]	0.944
ΔlnGSYiH	**-6.739 [15]**	**0.000***	**-6.731 [16]**	**0.000***
lnİHRACAT	-1.080 [3]	0.720	-1.074 [2]	0.927
ΔlnİHRACAT	**-6.591 [8]**	**0.000***	**-6.546 [9]**	**0.000***

Not: ADF birim kök testi Akaike bilgi kriterine göre, PP birim kök testi ise Newey-West Bandwith kriterine göre test edilmiştir. Köşeli parantez içerisinde yer alan değerler gecikme uzunluğunu yansıtmaktadır. * işareti, %1'lik kritik değere göre anlamlılığı göstermektedir.

Uygulanan Vektör OtoRegressif (VAR) analizi sonucunda uygun gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Pantula prensibi sonucunda 2 numaralı modelin Johansen Eşbütünleşme Analizi için uygunluğuna karar verilmiştir. Bu anlamda uygulanan Johansen Eşbütünleşme Analizi sonuçları Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Johansen Eşbütünleşme Analizi Sonuçları

Ülke	Gecikme Uzunluğu	Eşbütütünleşme Sayısı	İz Testi	Maksimum Özdeğer Testi
Polonya	2	r=0*	21.326*	18.136*
		r≤1	3.189	3.189

Not: İz testi için %5'lik kritik değerler sırasıyla 20.261 ve 9.164'tür. Maksimum özdeğer testi için kritik değerler sırasıyla 15.892 ve 9.164'tür.

Tablo 3'de yer alan Johansen Eşbütünleşme Analizi sonuçlarına göre iz ve maksimum özdeğer testleri bir adet eşbütünleşme vektörünün varlığına işaret etmektedir. Bunun anlamı Polonya için gayrisafi yurtiçi hasıla ve ihracat değişkenlerinin uzun dönemde birlikte hareket ettiğidir. Elde edilen katsayılar ise şu şekildedir:

$$\ln\text{GSYİH} = (5.74) + (0.56)\ln \text{İHRACAT} + \varepsilon_t$$

Katsayılar ihracat ile GSYİH arasında pozitif ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre çeyreklik dönemler itibariyle ihracatta yaşanacak %1'lik artış GSYİH'yı %0.56 oranında arttırmaktadır.

Uzun dönemli ilişkinin varlığının tespitinin ardından seriler arasında kısa dönemli ilişkinin varlığını araştırmaya yönelik olarak Vektör Hata Düzeltme (VEC) analizi uygulanabilir. VEC analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. VEC Analizi Sonuçları

	Katsayı	**t-istatistiği**
lnİHRACAT	0.56	0.02
Sabit Terim	5.74	0.24
ECT_{t-1}	-0.154	-2.61
R^2=0.24	$\bar{R}^2 = 0.22$	F =13.51

Modelin hata düzeltme katsayısı (ECTt-1) işareti negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani uzun dönemde birlikte hareket eden bu seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmalar ortadan kalkmakta ve seriler tekrar dene değerine yakınsamaktadır.

Sonuç

İktisat biliminin önemli inceleme konularından biri olan büyüme kavramı üzerine tartışmalar yıllardır süre gelmiş ve büyümeyi sağlayan unsurların neler olduğu halen kesin çizgilerle belirlenememiştir. Bu çalışmada büyümenin kaynaklarından biri olarak gösterilen ihracat göstergesi ele alınmış ve kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Literatürdeki çalışmalardan da görüleceği üzere ihracat ve büyüme arasındaki ilişkiyi dair farklı sonuçlar elde edilmiştir. Kimi çalışmalar ihracat ve büyüme arasında bir ilişki bulamazken kimi çalışmalar ise bu iki değişken arasında kuvvetli ilişkinin varlığını ortaya koymuştur.

Çalışmamızda literatüre yeni bir katkı sağlama amacıyla ihracata dayalı büyüme hipotezi Polonya'da 1995Q1-2017Q1 dönemlerinde Johansen (1988) Eşbütünleşme Analizi ile incelenmiştir. Elde edilen katsayılar ihracat ile GSYİH arasında pozitif ve kuvvetli bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda Polonya'da ihracatın ekonomik büyümeye katkısı dikkat çekmektedir. Politika yapıcı ve uygulayıcılarının bu göstergeleri dikkate alarak geliştireceği politikaların ülkelerin son zamanlarda şiddetle üzerinde durduğu büyüme sorununa katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Kaynaklar

Abual-Foul, B. (2004). Testing the export-led growth hypothesis: Evidence from jordan. *Applied economics letters*, *11*(6), 393-396.

Ahmad, Q. M., Butt, M. S., Alam, S., & Kazmi, A. A. (2000). Economic growth, export, and external debt causality: The case of Asian countries [with Comments]. *The Pakistan development review*, 39(4), 591-608.

Akbar, M., Naqvi, Z. F., & Din, M. U. (2000). Export diversification and the structural dynamics in the growth process: The case of Pakistan [with Comments]. *The Pakistan development review*, 573-589.

Al Mamun, K. A., & Nath, H. K. (2005). Export-led growth in Bangladesh: A time series analysis. *Applied economics letters*, *12*(6), 361-364.

Awokuse, T. O. (2003). Is the export-led growth hypothesis valid for Canada? *Canadian journal of economics/revue canadienne d'économique*, *36*(1), 126-136.

Awokuse, T. O. (2007). Causality between exports, imports, and economic growth: Evidence from transition economies. *Economics letters*, *94*(3), 389-395.

Bal, H. ve Akça, E.E. (2017). İhracata dayalı büyümenin geçerliliği üzerine ampirik bir araştırma: Türkiye'den bulgular. International conference on eurasian economies 5-7 October 2017 - Bishkek - Kyrgyzstan 138-146. https://www.avekon.org/proceedings/avekon09.pdf Erişim tarihi 23.03.2018

Balassa, B. (1985). Exports, policy choices, and economic growth in developing countries after the 1973 oil shock. *Journal of development economics*, *18*(1), 23-35.

Bogumił, P. (2015). Securing Poland's economic suc cess II: labour market and product specialisation–is there a link. *ECFin country focus*, 12(4), 1-8. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/country_focus/2015/pdf/cf_vol12_issue4_en.pdf Erişim tarihi: 12.10.2018.

Bogumil, P., & Wiełądek, R. (2014). Securing Poland's economic success: A good time for reforms. *ECFin country focus*, 11(9), 1-8. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/country_focus/2014/pdf/cf_vol11_issue9_en.pdf Erişim tarihi: 12.10.2018.

CIA- Central Intelligence Agency (2018). The World Factbook https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/print_pl.html Erişim tarihi: 12.04.2018

DEİK- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2011). Polonya Ülke Bülteni.

Demirhan, E. (2005). Büyüme ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *Ankara Üniversitesi SBF dergisi*, *60*(4), 75-88.

Doyle, E. (1998). Export-output causality: the Irish case 1953–93. *Atlantic economic journal*, *26*(2), 147-161.

Feder, G. (1983). On exports and economic growth. *Journal of development economics*, *12*(1-2), 59-73.

GCI- Global Competitiveness Index (2018). The global competitiveness report 2017–2018. http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf Erişim tarihi: 12.04.2018

Giles, A.J., & Williams, C. L. (2000). Export-led growth: a survey of the empirical literature and some non-causality results. Part 1. *The fournal of international trade & economic development*, *9*(3), 261-337.

Gökmenoglu, K. K., Şehnaz, Z., ve Taşpınar, N. (2015). The export-led growth: A case study of Costa Rica. *Procedia economics and finance*, *25*, 471-477.

Gül, E. ve Kamacı, A. (2012). Dış ticaretin büyüme üzerine etkileri: Bir panel veri analizi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi dergisi*, *4*(3), 81-91.

Herrerias, M. J., & Orts, V. (2010). Is the export-led growth hypothesis enough to account for China's growth?. *China & World economy*, *18*(4), 34-51.

IMF(2019a) (http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545859) Erişim tarihi: 05.01.2019

IMF(2019b)https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/POL) Erişim tarihi: 05.01.2019

Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of economic dynamics and control*, *12*(2-3), 231-254.

Karagöz, H. (2011). Dış ticaret ve sanayileşme. https://www.academia.edu/23894294/DI%C5%9E_T%C4%B0CARET_VE_SANAY%C4%B0LE%C5%9EME

Küçükaksoy, I., Çifçi, I., ve Özbek, R. I. (2015). İhracata dayalı büyüme hipotezi: Türkiye uygulaması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF dergisi*, *5*(2), 691-720.

OECD (2018). OECD Economic Surveys-Poland http://www.oecd.org/eco/surveys/Poland-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf Erişim tarihi: 12.04.2018

Özcan, B., ve Özçelebi, O. (2013). İhracata dayalı büyüme hipotezi Türkiye için geçerli mi?. *Yönetim ve ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi*, *20*(1), 1-14.

Panas, E., & Vamvoukas, G. (2002). Further evidence on the export-led growth hypothesis. *Applied economics letters*, *9*(11), 731-735.

Ram, R. (1985). Exports and economic growth: Some additional evidence. *Economic development and cultural change*, *33*(2), 415-425.

Ribeiro, A. P., Carvalho, V., & Santos, P. (2016). Export-led growth in the EU: Where and what to export?. *The international trade journal*, *30*(4), 319-344.

Sağlam, Y., ve Egeli, H. A. (2015). İhracata dayalı büyüme hipotezi: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, *17*(4), 517-530.

Shafiullah, M., Selvanathan, S., & Naranpanawa, A. (2017). The role of export composition in export-led growth in Australia and its regions. *Economic analysis and policy*, *53*, 62-76.

Tang, C. F., Lai, Y. W., & Ozturk, I. (2015). How stable is the export-led growth hypothesis? Evidence from Asia's four little dragons. *Economic modelling*, *44*, 229-235.

Ticaret Bakanlığı (2019). https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/polonya/ulke-profili/ekonomik-gorunum/dis-ticaret Erişim tarihi 12.01.2019

Uddin, M. G. S., Kabir, S. H. & Sydee, N. (2011). Causality between industrial production and exports in Bangladesh revisited. *The global journal of finance and economics*, *8(1)*, 77-87.

Yalman, İ.N., Işık, Ö. ve Koşaroğlu, Ş.M. (2017). Dışa açık büyüme modeli ve Türkiye'de dış borçlar. International conference on Eurasian economies, 10-12 July 2017 – Istanbul, Turkey 271-275 https://www.avekon.org/?p=08session&s=4&t=B Erişim Tarihi: 23.03.2018

Züngün, D. ve Dilber, İ. (2010). İhracata dayalı büyüme modelinin imalat sanayi ihracatı üzerindeki etkisinin saptanmasına ilişkin bir araştırma. *Öneri dergisi*, 9(34), 223-231 http://dergipark.gov.tr/download/article-file/165744 Erişim tarihi: 10.08.2018

Taşpınar, A. (2009). Causal relationship between export and economic growth the Poland and Sweden case. http://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:305398/FULLTEXT01.pdf Erişim tarihi: 08.09.2018

Çukurova Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences

Sahibi / Owner
Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü adına
Enstitü Müdürü Prof. Dr. Serap ÇABUK

Yayın Kurulu / Board of Editors
Prof.Dr. İ. Çetin DERDİYOK (Başkan)
Prof. C. Hakan ÇUHADAR
Prof.Dr. Rukiye AKDOĞAN
Doç.Dr. Kenan LOPCU
Doç. Dr. Haşim AKÇA
Doç. Dr. F. Engin ALPAT
Doç.Dr. Deniz ZEREN
Doç.Dr. Sadık Erol ER
Doç.Dr. Gülden TÜM
Dr.Öğr. Üyesi Mustafa YAŞAR
Dr. Öğr. Üyesi Marella BODUR ÜN

Danışma Kurulu / Advisory Board
Prof. Dr. Abdullatif ACARLIOĞLU, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Gül DURMUĞOĞLU KÖSE, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Marcel ERDAL, Johann Wolfgang Goethe-University
Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Barbara KELLNER-HEĞNKEL, Freie University Berlin
Prof. Dr. Yunus KİSHALI, Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer KOÇEL, İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÜNAL, University München-Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Birol YEŞİLADA, Portland State University
Prof. Dr. Ali YILDIRIM, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Todd Alan PRICE, National Louis University
Prof. Dr. Andreas SCHACHNER, Deutsches Archäologisches Institut
Prof. Dr. Dilek ZAMANTILI NAYIR, Marmara Üniversitesi

Derleme Sekreteri / Editorial Secretary
Doç.Dr. Deniz ZEREN ve Doç.Dr. Gülden TÜM

Dizgi-Mizanpaj / Typesetter
Doç.Dr. Deniz ZEREN ve Arş. Gör. Abdil ARIK
Copyright©Ekim 2011
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Tüm hakları mahfuzdur.

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda en az 2 kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Elektronik veya mekanik yöntemlerle (fotokopi dâhil) herhangi biçimde basılamaz ve / veya çoğaltılamaz. Dergimiz 2003-2013 yılları arasında ve 2018 yılı ilk sayısından itibaren Tübitak Ulakbim TR Dizinde taranmaktadır.

Adres / Address:
ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
01330 Balcalı / ADANA
Tel: 0 (322) 338 65 74
Faks: 0 (322) 338 69 47
E- Posta: sosbil@cu.edu.tr
İnternet adresi: http://sosyalbilimler.cu.edu.tr

Kapak Tasarımı: Metin AYGÜN
Baskı: Çukurova Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1	Dr. Öğr. Ü. Elif GENÇ	Kuriki Höyük: Yukarı Dicle Vadisi'nde Küçük Bir Yerleşim *Kavramsal Makale*	1-17
2	Arş. Gör. Zahide SALAN Doç. Dr. Fehime Yeşim GÜRANİ	Kutsal Mekânda Işığın Tanrı Metaforu *Kavramsal Makale*	18-30
3	Doç. Dr. Volkan YURDADOĞ Prof. Dr. Harun BAL Arş. Gör. Murat ALBAYRAK	İhracata Dayali Büyüme Hipotezi: Polonya Ekonomisi Üzerine Ampirik Bir Araştirma *Araştırma Makalesi*	31-44
4	Doç. Dr. Erkan AKTAŞ Dr. Hakan DOĞAN	İç Ticaret Hadlerinin Tarimsal Arazi Satişlari Üzerine Etkisi: Çukurova Örneği *Araştırma Makalesi*	45-54
5	Doç. Dr. Ebru ÖZGÜR GÜLER Doç. Dr. Hüseyin GÜLER Arş. Gör. Sera ŞANLI	Sosyal Gelişme Endeksine Dayalı Temel İnsani İhtiyaçlar Ve Fırsatlar Alt Endeksleri Arasındaki İlişki *Araştırma Makalesi*	55-70
6	Doç. Dr. Ulviyye GÜLER	Johann Sebastıan Bach (Bwv 1056) Fa Minor Piyano Konçertosu'ndaki Largo Bölümüne Müzikal-Retorik Yaklaşımlar *Kavramsal Makale*	71-82
7	Dr. Öğr. Ü. Oya ERU Dr. Öğr. Ü. Volkan YAKIN	Research on Determining Perceptions and Attitudes Towards Emoji Use in Digital Marketing Campaigns *Araştırma Makalesi*	83-100
8	Dr.Öğr. Ü. Elif N. DEMİRCİOĞLU Ilgın ADIGÜZEL	Hedef Maliyet Sisteminin Çelik Boru İşletmesinde Uygulanması *Araştırma Makalesi*	101-118
9	Öğr. Gör. Simay AKKAR	The Coping Strategies Applied Towards The Undesirable Behaviors Of Efl Learners *Araştırma Makalesi*	119-133
10	Dr. Öğr. Ü Yelda BUGAY TEKGÜL	Sanayileşme ve İstihdam Üzerine Kaldor ve Prebisch Karşıtlığı: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama *Araştırma Makalesi*	134-148
11	Doç. Dr. Mehmet ÖZÇALICI Dr.Öğr. Ü. Ayşe Tuğba DOSDOĞRU Arş. Gör. Aslı BORU İPEK Doç. Dr. Mustafa GÖÇKEN	Ulaşım Ağlarında Benzetim Yardımıyla Arz Planlaması: Kilis - Gaziantep Örneği *Araştırma Makalesi*	149-162

12	Dr. Cem ŞEN Prof. Dr. İbrahim Sani MERT	Sosyal Sermayenin Kurumsal, Kaynak Bağımlılığı ve İşlem Maliyeti Kuramları Cephesinden Algılanışı *Araştırma Makalesi*	163-178
13	Dr.Öğr.Ü. Mert DEMİRCİOĞLU Erkan TİYEKLİ	Fuzzy Analytic Hierarchy Process and Topsis for Part-Time Student Selection *Araştırma Makalesi*	179-197
14	Dr. Öğr. Ü. Merve GERÇEK Doç. Dr. Dilek YILMAZ BÖREKÇİ	**"**Resilience" Kavramına Örgüt Bağlamında Türkçe Karşılık Önerileri *Kavramsal Makale*	198-213
15	Doç. Dr. Funda KURAK AÇICI Arş. Gör. Zeynep Nilsun KONAKOĞLU	Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Trabzon Mimarlar Odası Örneği *Kavramsal Makale*	214-224
16	Doç. Dr. Sefer YILMAZ Prof. Dr. Azmi YALÇIN	Basic Determinants of Public Support For Turkey's EU Membership with Respect to Cognitive Level of Respondents *Araştırma Makalesi*	225-240
17	Murat ALÇI Prof. Dr. Songül TÜMKAYA	Öğrencilerin Algıladıkları ait Olma ve Öğretim Elemanları Mesleki Yeterliliklerinin Akademik Motivasyonlarını Yordama Düzeyi *Araştırma Makalesi*	241-256
18	Dr. Öğr. Ü. Musa ŞANAL Arş. Gör. Murat ÖZTÜRK	Örgüt Kültürünün İşletme Performansına Etkisi Üzerine Bir Araştırma *Araştırma Makalesi*	257-271
19	Doç. Dr. Betül Altay TOPCU	Küresel Ölçekte Enerji Sektörünün Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi: MİNT Ülkeleri Örneği *Araştırma Makalesi*	272-285
20	Prof. Dr. Serap ÇABUK Prof. Dr. Ayşe ŞAHİN Doç.Dr.Kalender Özcan ATILGAN	Tüketicilerin Abartılı Referans Fiyata Yönelik Algılarının Markalı Kot Pantolan Satın Alma Davranışı Açısından İncelenmesi *Araştırma Makalesi*	286-293
21	Dr. Öğr. Ü. Bilge YILDIRIM GÖNÜL Arş. Gör. Sertap BALCI YAŞAR	Türkiye ve KKTC'de İç Mimarlık Eğitiminde Koruma Bilinci Üzerine Güncel Bir Araştırma *Kavramsal Makale*	294-311
22	Doç. Dr. Deniz ZEREN İsmail KEŞLİKLİ	Programatik Reklamcılık: Kavram, İşleyiş ve Potansiyeli Açısından Değerlendirmesi *Kavramsal Makale*	312-326

23	Ecem Özhan Prof. Dr. Serkan Yılmaz KANDIR	Borsa İstanbul İnşaat Şirketlerinin Pay Getirilerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi *Araştırma Makalesi*	327-337
24	Dr. Gökhan ULUDAĞ	Lider Üye Etkileşiminin Yetenek Yönetimine Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması *Araştırma Makalesi*	338-353
25	Dr. Öğr. Ü. Yeşim KUBAR Doç. Dr. Gülsen KIRAL	Lise Öğrencilerinin Şiddet Algısı Üzerine Bir Araştırma: Elazığ Merkez İlçe Örneği *Araştırma Makalesi*	354-374
26	Doç. Dr. Neslihan COŞKUN KARADAĞ	Tecil Müessesesinin 6183 Sayili Kanuna Hâkim Olan İlkeler Açisindan Değerlendirilmesi *Kavramsal Makale*	375-387
27	Arş. Gör. Kemal SAKARYA	İç Mimarlik Eğitimine Yönelik Uzaktan Eğitim Modeli Önerileri *Kavramsal Makale*	388-401
28	Kübra ÇELİK Doç Dr. Levent GELİBOLU	Sarikamiş Kayak Merkezi'nin Destinasyon Markalaşmasi Üzerine Bir Uygulama *Araştırma Makalesi*	402-420
29	Doç. Dr. Melek AKDOĞAN GEDİK	Vergi Teşvik Araçları ve Yatırımlar: OECD Ülkeleri İçin Bir Değerlendirme *Kavramsal Makale*	421-435
30	Prof. Dr. İlter ÜNLÜKAPLAN Canger İNCE	Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: AB ve OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme *Araştırma Makalesi*	436-450

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us evaluate the articles sent for the current issue of our journal.

HAKEMLER/REFEREES

PROF. DR. AHMET AY	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ALİ GÖKBUNAR	MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ALPTEKİN SÖKMEN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. AZMİ YALÇIN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. BELİR TECİMER	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. BİRDAL ŞENOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. BURAK TÜZÜN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. COŞKUN ARSLAN	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ERKUT DÜZAKIN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. FİKRET DÜLGER	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. GÜLAY USTA	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. HASAN VERGİL	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. HİLAL İNAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. İBRAHİM ORGAN	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. İLTER ÜNLÜKAPLAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. KEMAL CAN KILIÇ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. MEHMET FATİH CİN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. MUAMMER ZERENLER	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. MUSTAFA ÖZER	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. NEJAT BASIM	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. NURAN BAYRAM	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ÖMER İSKENDEROĞLU	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ÖMER ÖZÇİÇEK	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. REMZİ YAĞCI	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. SEDA ŞENGÜL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. SELEN DOĞAN	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. SERKAN YILMAZ KANDIR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. SÜLEYMAN BİLGİN KILIÇ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. YELİZ YALÇIN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. YEŞİM ALKAYA YENER	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ALPARSLAN BAŞARAN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. CUMA BOZKURT	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. DENİZ ÜNAL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. DENİZ ZEREN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. DİDEM BAŞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. EDA YAŞA ÖZELTÜRKAY	ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ERKAN AKTAŞ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. FURKAN EMİRMAHMUTOĞLU	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

DOÇ. DR. HAKAN YILMAZ	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. HALUK SAĞLAMTİMUR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. HATİCE DOĞAN SÜDAŞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. İBRAHİM ARISOY	POLİS AKADEMİSİ
DOÇ. DR. KALENDER ÖZCAN ATILGAN	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. KORAY TUAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. LÜTFİ ÜREDİ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. MUSTAFA GÖÇKEN	ADANA ALPARSLAN TÜRKEŞ BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. NEDİM YILDIZ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. NURAY ERGÜL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. NURİYE GÜREŞ	İSKENDERUN TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ONUR ERMAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. RÜSTEM YANAR	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. SEZEN BOZYİĞİT	TARSUS ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. SONER YAKAR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. TUBA BAŞKONUŞ DİREKÇİ	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ARMAĞAN SEÇİL MELİKOĞLU EKE	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ALİ EREN ALPER	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. BİLGE YARAREL	İSTİNYE ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ÇAĞRI SAÇLI	İSKENDERUN TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ELİF N. DEMİRCİOĞLU	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ELİF ÖZNUR ACAR	ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ERHAN İŞCAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ESENGÜL İPLİK	ADANA ALPARSLAN TÜRKEŞ BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. İREM KEFE	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. TÜLAY CANBOLAT	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. YELDA TEKGÜL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. YEŞİM GÜRANİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ